

BENJAMIN WIKER: NOUL GnosticISM

Autor: Ana Poganu | 13 octombrie 2021

Un articol de Benjamin Wiker pentru The Catholic World Report

Articol original: The New Gnosticism

Disprețul străvechi față de lumea materială se regăsește sub multe înfățișări moderne.

Una dintre cele mai vechi erezii care alarmează Biserica este gnosticismul. Putem spune că *este* mai degrabă decât că *a fost*, deoarece tentația de a spiritualiza prea mult creștinismul și de a demoniza lumea materială nu încetează niciodată. De fapt, această tentație poate fi observată sub o nouă formă, în ideea că lumea materială, așa cum ne-a fost „dată” de evoluție, este fundamental defectă și, prin urmare, trebuie să o transformăm complet prin voința umană.

Noul gnosticism își are rădăcinile mai degrabă în știința modernă, decât în spiritualitatea antică. Poziția gnostică concepe unitatea corpului uman – chiar și distincția dintre bărbat și femeie – ca fiind fundamental defectă și ca având nevoie de îmbunătățire prin intermediul tehnologiei umane. Însă, pentru a înțelege mai bine noua formă de gnosticism, ar fi bine să ne-o amintim pe cea veche.

Erezia gnosticismului își are originea în păgânismul antic, însă s-a remarcat prin antagonismul cu creștinismul timpuriu. La baza acestuia se află ura față de lumea materială și în special față de corpul uman. Gnosticii au respins lumea materială ca fiind creația malefică a unui demiurg inferior, zeitatea creatoare de lumi pe care au identificat-o cu Dumnezeu Creator din Vechiul Testament. În pofida viziunii canonice a bunătății întregii creații, gnosticii credeau că lumea materială era iremediabil viciată și, prin urmare, mântuirea omului presupunea salvarea sufletului imaterial – scânteia divină – din închisoarea trupului.

Mântuirea a venit prin *gnōsis* („cunoaștere” în greacă), Iisus Hristos aducând această cunoaștere în lume ca mesager al Ființei Supreme. Iisus era divin, dar, din moment ce

trupul (material) este rău, El nu era cu adevărat întrupat. Gnosticii l-au perceput ca pe o ființă pur spirituală, a cărui misiune era să salveze sufletele din captivitatea lor trupească. Iisus *părea* că are un corp, dar, de fapt, nu avea; părea că ar fi fost răstignit și a murit, dar de fapt, nu a fost și nu a făcut-o.

Prin urmare, ura față de trup a condus la refuzul de a accepta întruparea Cuvântului. De asemenea, a condus la o etică înrădăcinată într-o asceză extremă, care a respins ideea sexualității, aceasta fiind strâns legată de plăcerea sexuală, dar și cea care facilitează încapsularea scânteilor divine în corpuri. Respingerea sexualității a dus ulterior la negarea caracterului său pozitiv și a importanței celor două sexe. Ca parte a acestei tendințe, gnosticismul a propulsat statutul anumitor elite „spirituale” din rândul femeilor, dar strict sub forma unor entități pur spirituale, adică scânteii imateriale, androgine, eliberate de limitele genului biologic pământesc.

Dificultatea cu care s-a confruntat creștinismul nu este lupta cu o falsitate completă, ci cu un adevăr parțial, o afirmare ferventă a divinității lui Iisus, dar o dezaprobare a umanității Sale depline.

Acesta este mecanismul ereziilor. Ele sunt aproape întotdeauna niște simplificări umane ale misterelor divine. Dumnezeu revelează un fapt care este *mai presus* de înțelegerea umană. Ereticul încearcă să reformuleze acel fapt în așa fel încât să se potrivească capacității sale umane de înțelegere.

Întruparea - Dumnezeu pur spiritual făcut trup - ne contrariază mințile umane. Percepem ideea unui Dumnezeu pur spiritual, precum și ideea trupului material, dar uniunea celor două într-o singură persoană - aceasta depășește pur și simplu abilitatea noastră umană intelectuală de comprehensiune.

Confruntându-ne cu acest mister, avem două posibile variante. Fie îl admitem ca adevărat și acceptăm cu smerenie că întruparea este mai presus de orizontul abilităților noastre intelectuale umane, fie negăm ceea ce depășește puterea noastră de înțelegere. Prima este calea corectă, a doua cea eretică.

Acceptarea corectă a umanității și divinității lui Hristos a avut implicații imense pentru înțelegerea propriei noastre umanități. Așa cum Hristos nu a fost doar un spirit imaterial care *părea* să aibă un trup, nici noi nu suntem niște suflete captive în trupuri. Unirea esențială a omului, cea dintre sufletul imaterial și corpul material, a fost realizată astfel de bunul Dumnezeu Creator. Limitările corpului uman sunt proprii poziției noastre în ierarhia creației, o poziție concepută divin și binevoitor, undeva între îngerii imateriali și animalele materiale. Dihotomia bărbat-femeie nu este o pedeapsă de care (trebuie să) scăpăm, ci un privilegiu, un dar hărăzit al Creatorului care definește, pentru fiecare persoană, profunzimea ființei sale.

Una dintre cele mai perspicace figuri ale secolului XX a fost filosoful politic Eric Voegelin, a cărui lucrare clasică *New Science of Politics* a dezvăluit originile gnostice ale modernității, ba mai mult, rădăcinile anumitor idei puternice și influente ale gândirii și practicii moderne.

Noul gnosticism nu a apărut brusc, ci a fost construit treptat, de-a lungul mai multor secole, cu ajutorul a patru elemente-cheie: primul este convingerea că *scopul științei* nu este descoperirea adevărului în sine, ci alinarea suferinței umane și extinderea vieții omenești; al doilea este acceptarea unei viziuni complet materialiste asupra realității; al treilea presupune credința darwiniană conform căreia natura este mai degrabă întâmplătoare și nu creată după o ordine divină; și, în cele din urmă, al patrulea vizează concepțiile laice polemizante, înrădăcinate în ateism.

Pentru noul gnosticism, Dumnezeu nu există și realitatea materială este singura realitate. Universul material (*nu* Dumnezeu) este etern, iar lumea noastră a fost creată și este continuu formată și reformată de factorii mereu în schimbare ai întâmplării. Prin urmare, zeul inconsecvent al Întâmplării devine echivalentul vechii zeități demiurgice gnostice care a creat defectuoasa lume materială. Apariția universului din întâmplare - variația aleatorie și selecția naturală a darwinismului - ne oferă o lume materială biologică plină de imperfecțiuni și defecte, care provoacă rău și suferință. Scopul științei este acela de a transforma materia damnată prin puterea tehnologică, astfel încât să putem trăi într-o utopie mundană, în care natura ne satisface toate nevoile fără să depunem vreun efort: toate bolile au fost lecuite, plăcerile fizice nesfârșite abundă, avem o pace permanentă iar medicina ne-a asigurat nemurirea fizică.

Acum putem înțelege de ce Voegelin a etichetat această credință drept o formă reanimată de erezie creștină. Erezia ia credința ortodoxă (a se înțelege credința cea dreaptă) și o subordonează scopurilor proprii. Noul gnosticism preia doctrina creștină a raiului și o materializează, stabilindu-și ca scop istoric crearea unui cer-pământ utopic care imită concepția creștină a Paradisului.

Evidentă este, de asemenea, tendința gnostică de a simplifica lucrurile, de a le modela în funcție de ceea ce inteligența umană poate înțelege și cuprinde, de a înlocui misterul divin cu o claritate umană. Materialismul în sine este o mare simplificare. Acesta reduce întreaga realitate vastă și complexă la câteva propoziții de bază pe care le putem înțelege. Este mai ușor să reduci toată dinamica naturii la legile fizicii sau la câteva reacții chimice de bază; este mai ușor să comprimi natura complicată, profundă și adesea complet misterioasă a gândirii, alegerii și acțiunii umane la un mecanism simplu (cum ar fi stimulul și răspunsul) sau la pasiuni (cum ar fi frica, dorința sexuală sau dorința de autoconservare).

De asemenea, întâlnim și simplificări ale doctrinelor creștine referitoare la păcat. La fel ca în vechiul gnosticism, cauza păcatului și a suferinței este lumea materială viciată.

Noul gnostic crede că natura este creată la întâmplare, iar corpul uman este rezultatul unor procese haotice, adunate laolaltă de-a lungul a milioane de ani. Faptele rele, suferința fizică și dorința materială nu sunt rezultatul tulburării umane datorate păcatului, ci produsul inevitabil al unei evoluții *neîndrumate*. Natura, inclusiv natura umană, este un amalgam de elemente aleatorii. Însă ghinionul în natură, în special natura umană, poate fi depășit prin unirea inteligenței umane cu puterea tehnologică.

Tocmai aici putem vedea cum vechea Ființă Supremă gnostică reappare într-o formă modernă: ființele umane îndeplinesc ele însele funcția zeității justițiare; puterea lor tehnică (care este într-o continuă expansiune) salvează omenirea de efectele nocive, de suferința și de îngrădirile corpului uman; omul de știință însuși devine salvatorul care dezvăluie cunoașterea științifică – *gnōsis* – care ne permite să evadăm din închisoarea relilor lumii materiale într-un paradis al propriei noastre creații.

În acest punct trebuie să evităm orice concepție eronată care s-ar putea ivi. Creștinismul *nu este* anti-științific sau anti-tehnologic. Dezvoltarea științei și tehnologiei neviciate reprezintă aspecte esențiale ale naturii noastre, așa cum nici ameliorarea suferinței umane sau dorința unui obiect nu sunt lucruri rele. Creștinul ortodox se deosebește de gnosticul modern nu prin tehnologie, ci prin modul utilizării acesteia. Creștinul acceptă și consideră limitările naturii umane ca fiind bune, subordonând tehnologia acestora; noul gnostic percepe aceste limitări ca fiind dăunătoare, sau cel puțin arbitrare, și, prin urmare, nu vede nicio problemă în suprimarea lor.

Devine tot mai limpede motivul pentru care, în vremurile noastre, scopul tehnologiei vizează atât de des și atât de avid manipularea și recreerea naturii umane. Convingerea noului gnostic este aceea că i-a fost înmănat un proiect în derulare, o lucrare adusă într-un punct arbitrar și nesatisfăcător de către evoluția haotică iar cea mai importantă sarcină pe care o are este cea de a prelua acest material viciat (genetic sau de altă natură) și de a-l remodela – precum un lut – în conformitate cu scopurile dorite.

Așadar, critica obișnuită cum că oamenii de știință contemporani joacă rolul lui Dumnezeu nu este greșită. În universul materialist, ființele umane sunt singurele creaturi raționale și, prin urmare, singurele care pot acționa ca demiurghi inteligenți, recreând lumea materială și natura umană în sine.

Prin urmare, este de înțeles entuziasmul care survine atunci când ne jucăm cu genomul nostru, mânați de ideea că toate bolile și relele sunt cauzele unei genetici defecte pe care am moștenit-o. Tehnologia poate vindeca presupusele efecte ale păcatului și ale unei lumi căzute. Desigur, *moartea* este însăși cel mai mare defect. Astfel devine limpede de ce medicina contemporană, saturată de noul gnosticism, se luptă cu toate forțele pentru premiul cel mare: dobândirea nemuririi materiale. Reconstrucția fizică înlocuiește învierea.

Însă astfel de neajunsuri nu sunt singura țintă a tehnologiei gnostice manipulative. Nu putem înțelege situația noastră socială și politică contemporană decât dacă analizăm, profund și temeinic, un fenomen foarte important: distincția naturală dintre bărbați și femei, care (încă) a rămas o piedică naturală pe care noul gnostic încearcă să o elimine. Din nou, în gnosticismul antic, unor femei li s-a acordat o poziție privilegiată, însă nu pentru că erau femei, ci pentru că gnosticii considerau spiritele pure prinse în trup androgine, sau mai bine spus, asemenea îngerilor - nici bărbați, nici femei. Gnosticismul a oferit o evadare din limitele impuse de gen.

În același mod, noul activism gnostic pentru egalitatea dintre sexe presupune că distincția biologică fundamentală și efectele pe care aceasta le are asupra rândurii vieții sociale și morale sunt, în cele din urmă, simple accidente ale evoluției, dar care pot fi reparate sau *înlocuite*. Tehnologia întruchipează cunoștințele și puterea de a elimina distincțiile sexuale și corporale, astfel încât diferența dintre bărbați și femei să dispară gradual într-o lume utopică a „indivizilor” asexuali. Putem menționa un exemplu evident: marele efort depus pentru susținerea „tehnologiilor alternative de reproducere” este, de fapt, îndreptat către eliminarea diferenței fundamentale dintre bărbați și femei.

Însă distincția biologică atât de importantă dintre sexe are efecte morale și sociale însemnante. Gnosticul modern, în schimb, țintește către eliminarea acestor efecte, folosind o reconfigurare morală și societală alambicată. Exemplele sunt multe: redefinirea sexualității în termeni de plăcere (care este comună ambelor sexe), mai degrabă decât de procreație (unde contribuțiile fiecăruia sunt destul de diferite); pe urmă pledoaria pentru contracepție și avort, astfel încât bărbații și femeile să fie achitați în mod egal de raportul dintre sexualitate și fertilitate; redefinirea căsătoriei ca uniune dintre un bărbat și o femeie într-o uniune obișnuită între doi oameni, chiar și în una homosexuală; convingerea că, pentru o femeie, a fi soție și mamă reprezintă un fel de pedeapsă biologică sau vocație inferioară, de care tehnologia și politica trebuie să o salveze, și nu o vocație nobilă și esențială binelui nostru firesc (așa cum susține creștinismul); noțiunea că tatăl și mama nu sunt elementele unice ale familiei naturale, ci pot fi înlocuiți cu ușurință prin termeni ca „părinte” sau „tutor”, *indiferent de sex*.

Alte aspecte ale perspectivei gnostice sunt puțin mai subtile și datorate altor motive. În timp ce asistența socială a mamelor singure poate să pără că provine din intenții bune, rezultatul real a fost eliminarea bărbaților din poziția naturală de soți și tați responsabili. Efortul ca femeile să lucreze în afara casei a fost inițiat, pe de-o parte, din dorința de a nu fi în totalitate dependente de niște soți blazați sau autoritari, dar și mai mult din concepția gnostică modernă că a fi soție și mamă este un fel de sclavie biologică. Motivațiile sunt prezente și în pasiunea pentru îngrijirea zilnică sponsorizată de stat. Oricare ar fi motivul, rezultatul este dizolvarea socială a familiei definite de cele două sexe.

Trebuie să menționăm câteva lucruri care, în mod normal, trec neobservate. Producția de lapte praf pentru sugari a fost, în principiu, menită să ajute femeile care biologic nu puteau să furnizeze suficient lapte matern. Dar stimulentele mai puternice au fost certitudinea că laptele natural al mamei este inferior celui oferit de știință - o idee gnostică fundamental modernă. În ambele cazuri, rezultatul a fost eliberarea femeilor dintr-un alt „lanț” specific fertilității naturale, care îi definea îndatoririle încă din vremuri de mult apuse. Oricine, și chiar *orice*, poate ține o sticlă cu produse chimice pentru un copil. Dacă vă îndoiiți de efectele dramatice pe care introducerea laptelui praf le are asupra societății, încercați acest exercițiu de gândire: imaginați-vă ce reconfigurare dramatică a modului nostru curent de viață ar avea loc, dacă laptele praf pentru sugari ar dispărea brusc de pe rafturile magazinelor alimentare.

Îndemnul gnostic își croiește drumul și în alte zone, pe care le-am etichetat drept „corecte politic” - o etichetă care nu reliefează cauzele sale profunde. Cea mai evidentă este eliminarea, corectă din punct de vedere politic, a pronumelor de gen - nu doar distincția „el”/„ea”, ci chiar substituirea „mamei” sau „tatălui” cu termenul - deja utilizat în mod recurent - de „părinte” sau „tutor” și utilizarea termenului de „partener” în loc de soț sau soție.

Reconfigurarea discursului în acest mod nu este doar rezultatul dorinței de a elimina nedreptățile împotriva femeilor, ci mai mult, de a semnala că sexul biologic, și ceea ce oferă acesta, sunt lucruri pe care *trebuie* să le transcendem. Eliminarea genului din limbajul uzual reprezintă o reflexie a dorinței de a elimina efectele acestuia în societate și în natura însăși. Cu eforturile menționate mai sus, putem include, de asemenea, portretizarea femeilor-bărbăți și a bărbaților efeminați ca eroi de către diferitele platforme media, îmboldirea femeii în locuri de muncă tradițional masculine (lucrător în construcții, pompier, polițist, soldat) și atragerea bărbaților în locuri de muncă preponderent feminine (asistentă medicală). Toate servesc, într-un fel sau altul, direct sau indirect, eliminării din societate a diviziunilor și distincțiilor sociale cauzate de dihotomia bărbat-femeie.

Am descoperit, astfel, un aspect important al noului gnosticism, pe care cel din Antichitate nu îl avea: dat fiind că noua formă de gnosticism are ca sarcină mundană reconfigurarea naturii defecte, ea devine esențialmente *politică*. Corectitudinea politică nu este o simplă chestiune de corectare a discursurilor sau a manualelor de istorie. Noul gnosticism cunoaște foarte bine că politica cuprinde jumătate din mijloacele esențiale de reeducare a realității. Puterea tehnologică și puterea politică sunt subjugate de dorința unei refaceri radicale a lumii noastre, în care defectele și limitele corpului uman au fost depășite de voința umană în totalitate, iar beneficiile au fost răspândite uniform în întreaga societate (chiar și prin intermediul forței).

Imagine: Flickr